

SOURCES

Wojciech Zawadzki

POLISH BIOGRAPHICAL MONOGRAPHS OF WARMIA AND MASURIA AFTER 1945. PRELIMINARY ANALYSIS ATTEMPT

The basic term of biographical studies – *biography*, is used by many authors inadequately, interchangeably or incorrectly. Meanwhile, the word biography is so basic and important that it is included in almost every dictionary and encyclopaedia. It turns out that treating the word *biography* in a strict manner excludes many publications commonly included in this group.

Słownik Języka Polskiego [Dictionary of the Polish Language], published forty years ago, artificially states that biography is “a description of a person’s life and activity, especially of someone prominent and famous, often in a fictional form”¹.

The word is similarly defined in *Encyklopedia wiedzy o książce* [Encyclopaedia of knowledge on books] “Biography – a work or a dissertation containing the history of life and activity of a specific character, taking into account the relationship between the character and the environment”. It is worth mentioning that this encyclopaedia also explains the term *professional bio*, often confused with biography. Meanwhile, a professional bio is “an article in an encyclopaedia, biographical dictionary, etc., containing a concise biography of a specific character and its bibliography”².

Newer publications define the aforementioned word in a similar way. *Nowa Encyklopedia Powszechna PWN* [New General Encyclopaedia of the PWN], published in 2004, states: “a biography is a life story of an authentic character, who is not its author, unlike in the case of an autobiography”³. On the other hand, *Wielka Encyklopedia PWN* [Great Encyclopaedia of PWN], published in 2001 explains the term very extensively, also taking into account references to the history of literature. In an important part of the Encyclopaedia, it states that a biography is “a life

¹ *Słownik Języka Polskiego*, Volume 1, edited by H. Szkiłdź et al., Warszawa 1978, p. 167.

² *Encyklopedia wiedzy o książce*, ed. A. Birkenmajer et al., Wrocław–Warszawa–Kraków 1971, p. 308.

³ *Nowa Encyklopedia Powszechna PWN*, Warszawa 2004, p. 676.

story of an authentic character, who is not its author, unlike in the case of an autobiography. Usually concerning a prominent figure in a certain field. Biography presents, apart from its hero's history and personality, also his achievements, typically explaining the correlations with a given epoch. Thus, it may be situated within historiography () or, focusing on life and personality, it may be a "proper" biography or a "psychological portrait". (...) A special variant of a mixed biography is a biographical story in which the deliberate limitation of the scope of information and presentation of sources is aimed to serve an aesthetic function and reveal the author's personal attitude towards the protagonist⁴.

Podręczny słownik bibliotekarza [The Librarian's Dictionary], published in 2011, states that "a biography is a life story, report on life and activities of a particular person, especially a prominent one"⁵.

Aforementioned examples of encyclopaedic definitions are connected by one basic principle, which is that a biography represents the life of only one person. Therefore, a biographical dictionary with numerous professional bios in it, is not considered as a biography. A biography, in comparison to a professional bio, is enriched with analytical, critical and summarising elements⁶. It is worth noting that necrolyses are not biographies either, although they are often very extensive and insightful⁷. On the other hand, a specific form of a biography is an autobiography, in which the author himself describes events from his own life or communicates them to a person describing his memories⁸.

Biographies may take various forms of presentation of selected characters, which has already been signalled in *Wielka Encyklopedia PWN* [Great Encyclopaedia of the PWN] published in 2001. A broader reference to this issue was made in the introduction to the book entitled *Biografistyka we współczesnych badaniach historycznych. Teoria i praktyka* [Biographics in contemporary historical research. Theory and practice], published in 2017, where the editors wrote: "In practice,

⁴ *Wielka Encyklopedia PWN*, Warszawa 2001, p. 86.

⁵ *Podręczny słownik bibliotekarza*, ed. G. Czapnik, Z. Gruszka, Warszawa 2011, p. 44.

⁶ Biograms are published not only in dictionaries, but also in monographic publications. Cf. J. Chłosta, *Księża trudnych czasów. Biografie 30 warmińskich duchownych*, Olsztyn 1997 (2–3 page biographies of priests); J. Ostrowski, *Świadkowie wiary. Słudzy Boży – ofiar nazizmu i komunizmu*, Olsztyn 2015; *Męczennicy Kościoła warmińskiego XX wieku*, ed. J. Guzowski, Olsztyn 2004; <https://pl.wikipedia.org/wiki/Biografia> (accessed August 30, 2018).

⁷ Cf. M. Zientara-Malewska, *Śp. Ksiądz Wacław Osiński*, *Warmińskie Wiadomości Archidiecezjalne*, no 1 (1962), pp. 57–63.

⁸ "Autobiography, a literary work whose subject matter is the author's own life; the name used mainly to refer to works combining the notation and analysis of the author's personal experiences and reflections with a desire to grasp the overall sense of one's own life path, in accordance with some ideological concept and literary convention; this attitude is usually accompanied by a distance from the events described, often also by their conscious selection, which distinguishes autobiography from the diary and journal, although the boundaries between them are fluid". *Wielka Encyklopedia PWN*, Warszawa 2001, p. 526.

«theoretical biographies», in which the author refers to the existing theory, e.g. a psychological one, and «literary biographies», where the relations between science and literature remain in a kind of feedback loop. Biographies of things are a new phenomenon. In addition to biographical approaches to selected characters on the publishing market, although in a much smaller number, collective biographies are also present⁹.

The subject literature emphasises that a biography remains in the area of interest of many scientific disciplines, primarily history, but also sociology, pedagogy, psychology, literature studies, ethnology or political sciences. It is precisely because of its interdisciplinarity that some authors notice a “biographical turn” in contemporary humanities¹⁰.

Presumably the first analysis and synthesis of the biography of Warmia and Masuria after 1945 was presented in 1981 by Prof. Tadeusz Oracki in “Komunikaty Mazursko-Warmińskie” [“Masurian-Warmian Communiqués”]¹¹. In the article he devoted a lot of attention to the difficulties connected with the edition of *Polski Słownik Biograficzny* [Polish Biographical Dictionary] in relation to the discussed areas, German-language biographic studies, as well as the circumstances of the creation of *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla* [Biographical dictionary of Warmia, Masuria and Powiśle], by his own authorship¹².

Oracki also briefly discussed the Polish biography of Warmia and Masuria, but he emphasised that he had limited himself to only to compact publication. He pointed to the post-war minor extension works and popular literature, he noted the initiation of a biographical series published by the “Pojezierze” Publishing House, articles published in “Komunikaty Mazursko-Warmińskie” [Masurian-Warmian Communiqués], “Słowa na Warmii i Mazurach” [Words in Warmia and Masuria] and “Warmia i Mazury” [Warmia and Masuria], biographical literature related to the life and activity of Nicolaus Copernicus, as well as diaries of activists of the Polish movement in Warmia and Masuria. In reference to the biography of Warmia

⁹ A. Całek, *Biografia naukowa – od koncepcji do narracji. Interdyscyplinarność, teorie, metody badawcze*, Cracow 2013, passim; *Biografistyka we współczesnych badaniach historycznych. Teoria i praktyka*, ed. J. Kolbuszewska, R. Stobiecki, Łódź 2017, p. 8.

¹⁰ *Przedmiot, źródła i metody badań w biografii*, ed. R. Skrzyniarz, L. Dziaczkowska, D. Opozda, Lublin 2016, pp. 11–16; V. Julkowska, *Dawne i współczesne cechy konstytutywne biografii jako gatunku historiograficznego*, in: *Biografistyka w współczesnych badaniach historycznych. Teoria i praktyka*, ed. J. Kolbuszewska, R. Stobiecki, Łódź 2017, pp. 9, 14.

¹¹ T. Oracki, *Z zagadnień biografistyki Warmii i Mazur*, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, no 3 (1981), pp. 437–449.

¹² T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla od połowie XV w. do 1945 roku*, Warsaw 1963. Twenty years later a continuation of this publication was published, cf. T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla XIX i XX wieku (do 1945)*, Warszawa 1983. In the following years, the same author published *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej od połowy XV do końca XVIII wieku*, Volumes I and II, Olsztyn 1984–1988.

and Masuria, Tadeusz Oracki made an observation which is of high importance for this article: "In 1955 separate (compact) biographical studies devoted to people of Warmia and Masuria who had particular merit for Polish culture began to appear. These works, different in terms of volume (often modest brochures), method and level of elaboration, in principle concern only prominent figures, but they seriously enrich our knowledge about the biography of Warmia and Masuria"¹³.

Many valuable findings concerning the biographical characteristics of Warmia and Masuria after 1945 were published by Prof. Stanisław Achremczyk. The author explicitly used Tadeusz Oracki's article multiple times in his work, which was not reflected in the footnotes; however, the text is extended by his own research perspective. His argument about inspirations accompanying regional biography is interesting and correct: "The incorporation of Warmia and Masuria into the Polish state brought the need to popularise the Polish traditions of these lands, among other things, by addressing the biographical issues. There was a huge social need to show people who deserved credit for preserving Polish identity. Attention was paid to the main characters. Attempts were made to bring them out of oblivion and restore them to the Polish society. Some characters grew to the rank of a symbol, often obscuring the proper and deeper knowledge of history. This style of biographical writing was full of pathos and simplifications. This way of writing could not be sustained in confrontation with the growing results of research". In the further part of his article, Achremczyk, like Oracki, describes in detail the post-war biography of the region in question, concluding that "Olsztyn's research has undergone various meanderings in the past half-century – from focusing exclusively on people serving the Polish cause to showing all prominent people born and living in Warmia and Masuria, regardless of their nationality. In this way, the historical heritage of the region was preserved. The knowledge of great figures strengthens the regional identity"¹⁴.

Despite numerous analyses of the post-war biographical studies of Warmia and Masuria, such as those mentioned above, no analysis of the biographies created in this area after 1945 has been published. Undoubtedly, these biographies played an important role in strengthening the regional identity and "correcting" the historical narrative in Warmia and Masuria. Historical biographies also contributed significantly to the creation of local heroes, distinguished and eminent people, and although until 1989 there was state ideological supervision in this respect, the local

¹³ T. Oracki, *Z zagadnień biografistyki Warmii i Mazur*, pp. 441–442.

¹⁴ S. Achremczyk, *Biografistyka historyczna i jej rolę w umacniania tożsamości regionalnej na przykładzie Warmii i Mazur*, in: *Region i ludzie a historiografia i tożsamość*, ed. J. Borzyszkowski, Gdańsk–Ciechanów 1999, pp. 65–71. Por. also, T. Filipkowski, *Biografistyka północno-wschodniej Polski*, in: *Regionalizm. Tradycja i współczesność*, Olsztyn 1995, pp. 93–99.

community learned the fate of many eminent people who undoubtedly deserved to be honoured and remembered.

Since the biographical studies of Warmia and Masuria conducted in 1945–2018 encompass a huge number of publications, which is difficult to precisely estimate and describe, very narrow criteria for the selection of literature were adopted for the purposes of this study. First and foremost, Polish monographs published after the end of the second world war were chosen. In this way, all biographical articles contained in magazines and collective works were omitted. Only works devoted to one person were considered to be a biography. Studies which do not present the whole biography, but deal with its selected aspects, were omitted. The geographical borders of the area of Warmia and Masuria were strictly observed. The basis for the conducted research was *Bibliografia Warmii i Mazur* [Bibliography of Warmia and Masuria], published in Olsztyn in 1960. It should be assumed that the Warmian and Masurian biographies from 1945–1990 shown in this publication cover all published works, as at that time there was an official publishing activity controlled by the state. The situation is becoming complicates with regard to biographies published after 1990, after the liberation of the publishing market, but we assume that the editors of *Bibliografia Warmii i Mazur* have noted the most important biographical monographs published in the Third Republic of Poland¹⁵.

According to aforementioned criteria, a total of 109 biographies were collected (cf. Annex), which were divided into three groups. 1: Scientific biographies comprising 42 works, 2. Popular biographies comprising 38 publications, 3. Auto-biographies comprising 29 books. Literary biographies (biographical novel) were omitted.

Taking into account the publishing chronology of the biographies related to Warmia and Masuria, the largest number of biographies, i.e. 27, were published in the years 1971–1980. The next increase in the number of the discussed publications took place after 2001, while the smallest number of releases was recorded in the years 1945–1950. However, a great interest in biographies related to Warmia and Masuria after 1970 is clearly noticeable. In the years 1971–2018 a total of 85 such publications were made, while in the years 1945–1970 only 24 biographical books were created.

¹⁵ Published in 1960 in Olsztyn, the first yearbook of *Bibliografia Warmii i Mazur* included literature from 1945–1955. The material was collected by Emilia Sukertowa-Biedrawina and the publisher was the Scientific Station of the Polish Historical Society (Masurian Institute) in Olsztyn. In the years 1960–1998, 23 editions of bibliography were published in printed form. Since 1999, the *Bibliografia Warmii i Mazur* has been published in digital form on the website of the Provincial Public Library in Olsztyn (<http://www.wbp.olsztyn.pl/katalog/index.html>). It should be noted that in the first edition of the bibliography there is no section “Biographies”. In the following years, the section “CVs. Memoirs”, in which, among other things, biographies were published. The search was significantly hindered by the authors’ inclusion in the bibliography of publications going beyond the area of Warmia and Masuria (e.g. Chełmno Land, Sztum Land, Elbląg and the surrounding area, Sambia).

Analysing the above findings it is necessary to closely relate them with the political situation in Poland after 1945. A large number of biographical monographs published after 1989, i.e. after the political transformation in Poland and the abolition of censorship supervision, is obvious. At that time, the publishing market was liberalised, subjected to the law of supply and demand, the book editing process was significantly improved, and this resulted in an increase in the number of biographical monographs related to the Warmian and Masurian region. To some extent, the historical policy of the state after 1989 was also important, although, as it seems, not to the level noted in other regions of Poland, aiming to restore the collective memory of people who had so far been eliminated from Polish history. On the other hand, the general political and economic situation in post-war Poland, the ideological supervision of the state and the scientific community in Warmia and Masuria, which was being rebuilt after the war, explains the small number of biographies published in the years 1945–1970. Statistically, only one such book was published each year. A significant revival of interest in biographical monographs took place only in the years 1971–1980, i.e. in so-called Gierek's period, characterised by a temporary improvement of the economic situation, the apparent democratisation of life in the country, and in the political dimension, the normalisation of interstate relations with the German Federal Republic, which for the so-called Regained Territories, including Warmia and Masuria, was of key importance. It was then that the building of a strong social conviction about the historical Polishness of these lands was started in an intentional and controlled manner. As many as 27 biographies of Warmian and Masurian citizens were to serve this purpose.

All identified biographies related to the region of Warmia and Masuria, with the exception of St. Bruno of Querfurt, concern people who lived and worked after 1466, i.e. after the creation of the Royal Prussia incorporated into the Republic of Prussia. The figures from the years 1466–1772 presented on the pages of biographical monographs are mainly people of science (Copernicus) or hierarchs and politicians of Royal Prussia and Princes (bishop I. Krasicki, bishop T. Giese, bishop A.S. Grabowski, bishop L. Watzenrode, bishop A.Ch. Załuski, bishop T. Ujejski, bishop S. Hozjusz, bishop J. Dantyszek, A. Hohenzollern). The biographies of people living in Warmia and Masuria in 1772–1945 present mainly profiles of prominent Polish national activists (e.g. W. Kętrzyński, K. Małłek, M. Kajka, A. Samulowski, F. Nowowiejski, K. C. Mrongowiusz). Their autobiographies and memoirs were often used to present these characters, which was certainly supposed to outline a broader national context of Warmia and Masuria before 1945 and justify the incorporation of these areas to Poland after the Second World War. People connected with the region after 1945 were mainly clergy, involved in pastoral, social and scientific life

(e.g. Fr. J. Sikora, Fr. Walenty Barczewski, Fr. A. Zink, Fr. J. Wojtukiewicz, Fr. A. Jagłowski, Fr. T. Borkowski) and social and educational activists (e.g. J. Lubomirski, J. Boenigk, P. Sowa, A. Wiewióra).

It should be noted that Polish biographical monographs of Germans connected with Warmia and Masuria were very rarely published after 1945, which naturally ignored and falsified the truth about the ethnic and cultural face of these lands before 1945, and which clearly shows that post-war decision-makers consciously created narratives about their past. Leaving aside the biographies of people living in the early modern period, growing up in German culture, but also firmly rooted in Polish state and church structures, whose nationality cannot be unequivocally judged today, biographical monographs in Polish were devoted to only a handful of Germans, bishop A. Geritz, E. Wichert, M. Dönhoff, G. Dietrich, E. Bucholz and Rev. G. Fittkau¹⁶.

Undoubtedly, the most popular figure of Warmian and Masurian biographical studies, including Polish biographical monographs, is Nicolaus Copernicus. This fact does not need to be justified. For the purposes of this study, 15 scientific and popular scientific biographies published after 1945, devoted to the great astronomer, have been presented¹⁷. Five biographies per capita were devoted to bishop Ignacy Krasicki, Wojciech Kętrzyński and Michał Kajka. The life of Karol Małłek is described in 4 biographical books. Three monographs were written about Krzysztof Celestyn Mrongowiusz, Feliks Nowowiejski, bishop Stanisław Hozjusz, Maria Zientara-Malewska, Marion Dönhoff and Michał Lengowski, and two about Andrzej Samulowski and Jan Baczewski¹⁸, Jan Karol Sembrzycki¹⁹, Emilia Sukertowa-Biedrawina, Fr Antoni Jagłowski²⁰, Otylia Grot²¹ and Kazimierz Jaroszyk²². One biogra-

¹⁶ J. Chłosta, *Obszar Prus Wschodnich w literaturze polskiej i Niemiec*, in: *Regionalizm. Tradition and modernity*, Olsztyn 1995, pp. 115–125.

¹⁷ Syntheses and characteristics of the Copernican bibliography have already been published, e.g. T. Borawska, *Kopernikańskie badania olsztyńskiego środowiska naukowego. Instytucje i periodyki. Autorzy i problematyka. Formy kultu Kopernika*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie, no 2 (2009), pp. 239–265.

¹⁸ Jan Baczewski was born on 13 December 1890 in Gryźliny, died on 20 June 1958 in Gdańsk. Polish activist in Germany of the interwar period, member of the Prussian Parliament, activist of many Polish organizations in East Prussia and Germany, plebiscite activist in Warmia.

¹⁹ Jan Karol Sembrzycki was born on 10 January 1856 in Olecko, died on 8 March 1919 in Klaipėda. Historian, folklorist, editor, writer, Mazurian national and educational activist, editor of "Mazur" weekly. Cf. T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla XIX i XX wieku (do 1945 roku)*, pp. 282–283.

²⁰ Father Antoni Jagłowski was born on 12 April 1891 in Krucieniszki near Sejny, died on 16 September 1974 in Augustów. Chaplain of the Benedictine Sisters and the City Hospital in Kwidzyn, spiritual father of the Warmia Seminary "Hosianum" in Olsztyn, parish priest of St. James parish in Olsztyn Cf. A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1945–1992*, part II: Dictionary, Olsztyn 2007, p. 102.

²¹ Otylia Grot (Teszner-Grothowa) was born on 19 October 1909 in Różnow, died on 9 March 1990 in Olsztyn. Teacher, activist of the socio-educational and scouting movement in Warmia. Por. T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla XIX i XX wieku (do 1945 roku)*, p. 313.

²² Kazimierz Jaroszyk, born on December 19, 1878 in Poznań, died on March 23, 1941 in Mława. National and social activist in Warmia and Masuria, member of the Supreme People's Council in 1918. Co-founder of

phy per capita was devoted to bishop Tiedemann Giese, Fr Adalbert (Wojciech) Zink, Seweryn Pieniężny, Krystyn Lach Szyrma²³, bishop Adam Stanisław Grabowski, bishop Andrzej Chryzostom Załuski, bishop Łukasz Watzenrode, bishop Tomasz Ujejski, bishop Ambroży Geritz, Ernst Wiechert, Fr Józef Wojtukiewicz, Jan Lubomirski²⁴, Stefan Sadorski, Franciszek Gorzkowski²⁵, Albrecht Hohenzollern, Blessed Regina Protmann, Eugeniusz Buchholz²⁶, Władysław Gębik, Henryk Jaroszyk²⁷, Fr Tadeusz Borkowski, Fr Walenty Barczewski, Saint Brunon of Kwerfurt, Georg Dietrich, Włodzimierz Jarmołowicz²⁸, Bishop Jan Dantyszek, Bogusław Radziwiłł²⁹, Barbara Samulowska, Augustyna Wiewióra³⁰, Tadeusz Rynkiewicz³¹, Augustyn Bania³²,

Bank Mazurski, secretary of the Mazurian People's Party and the Union of Poles in East Prussia. In 1908–1914 and 1919–1920 he was the editor-in-chief of "Mazur" magazine. In the years 1921–1928 editor of „Gazeta Olsztyńska”. Cf. T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla XIX i XX wieku (do 1945 roku)*, p. 141; M. Zientara-Malewska, *Działacze spod znaku rodła*, Olsztyn 1974, pp. 53–63.

²³ Krystyna Lach Szyrma was born on 17 December 1790 in Wojnasy near Olecko, died on 21 April 1866 in Devonport. Writer, translator, philosopher, publicist, publisher, political activist, expert on Masurian culture. Por. T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla XIX i XX wieku (do 1945)*, p. 179.

²⁴ Jan Lubomirski was born on 22 November 1905 in Stanlewo, died on 30 June 1997 in Olsztyn. Cultural and educational activist, teacher of singing and music, folklore teacher, honorary citizen of Olsztyn. In the interwar period he was an activist of the Polish movement in Warmia. Honorary member of the Centre for Scientific Research in Olsztyn. Cf. [https://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Lubomirski_\(teacher\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Lubomirski_(teacher)) (accessed 03.09.2018); J. Chłosta, *Książka o Janie Lubomirskim*, *Gazeta Olsztyńska*, no 187 (1991), p. 3.

²⁵ Franciszek Gorzkowski was born around 1760 in Warmia, died in 1830. Participant of the Kościuszkowski Uprising, member of the Jakobin club, organizer of a peasant conspiracy. Cf. https://pl.wikipedia.org/wiki/Franciszek_Gorzkowski (accessed 03.09.2018).

²⁶ Eugeniusz Buchholz was born on 6 March 1865 in Orneta, died on 17 February 1928 in Orneta. German Warmiak, active in reconciliation with Poles in the Christian spirit, publisher, translator and translator of Polish and Russian writers. Cf. https://pl.wikipedia.org/wiki/Eugeniusz_Buchholz (accessed 09.09.2018).

²⁷ Henryk Jaroszyk, born on 21 December 1908 in Szczytno, died in 2001 in Koszalin. In his youth he was associated with the area of Warmia and Masuria. He was persecuted by the Germans. From 1933 he lived in Pomerania, where he was actively involved in national activities. Cf. T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla XIX i XX wieku (do 1945 roku)*, p. 140; T. Filipkowski (rec.), *Henryk Jaroszyk, Etapy trudnej drogi. Ze wspomnień działacza polonijnego*, *Koszaliński Ośrodek Naukowo-Badawczy przy współudziale Koszalińskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego*, *Koszalin 1979*, ss. 302, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, no 4 (1983), pp. 556–558.

²⁸ Włodzimierz Jarmołowicz was born on August 20, 1920 near Minsk. Musician, popularizer of musical folklore, manager and conductor of song and dance ensembles, animator of cultural life, journalist, Honorary Citizen of Olsztyn. Cf. leksykonkultury.ceik.eu/index.php/Włodzimierz_Jarmołowicz (accessed 03.09.2018).

²⁹ Bogusław Radziwiłł was born on 3 May 1620 in Gdańsk, died on 31 December 1669 near Königsberg. Prince, Lithuanian head groom, governor of the elector in Princely Prussia. Cf. T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej od połowy XV do końca XVIII wieku*, Volume II, Olsztyn 1988, pp. 103–105.

³⁰ Augustyna Wiewióra (Wiewiorra) was born on 22 April 1900 in Bredynki near Biskupiec, died on 3 November 1984 in Barczewo. Teacher and social and educational activist. Cf. T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla XIX i XX wieku (do 1945 roku)*, pp. 327–328.

³¹ Tadeusz Rynkiewicz was born in 1947, Barczewski died on 5 January 2002. Barczewski is a pedagogue, musician, poet, cultural and educational activist, social worker, founder of "Nowiny Barczewskie". Cf. <https://www.olsztyn24.com/news/7204-nowa-legenda-barczewa.html> (accessed 03.09.2018)..

³² Born on January 31, 1930 in Uniszewo, died on October 12, 1999 in Elbląg. Organizer of youth life, sports activist. After retiring, he settled in Barczewo, and later in Elbląg. Cf. <http://rygielpisz.eu/sercemazur/view-topic.php?t=1349> (accessed 03.09.2018); <https://nekropole.info/pl/Augustyn-Bania> (accessed 03.09.2018).

Jan Boenigk³³, Fr Józef Sikora³⁴, Marion Dönhoff, Fr. Gerhard Fittkau³⁵, Konstanty Ildefons Gałczyński, Władysława Knosała, Franciszek Kwas³⁶, Fryderyk Leyk³⁷, Henryk Panas³⁸, Karol Pentkowski³⁹, Antoni Seroka⁴⁰, Paweł Sowa⁴¹, Wiktor Steffen⁴² and Leonard Turkowski⁴³.

It should be noted that amongst 109 listed biographical monographs dedicated to Warmia and Masuria, the life and activities of only 7 women were described (Maria Zientara-Malewska, Emilia Sukertowa-Biedrawina, Regina Protmann, Marion Dönhoff, Augustyn Wiewióra, Otylia Grot, Władysław Knosała).

Among the authors of biographical monographs related to Warmia and Masuria there are a few for whom biography is an important element of their literary output. Among the authors of scientific and popular scientific studies, six publi-

³³ Jan Boenigk was born on 24 July 1903 in Tomaszów, died on 22 July 1982 in Olsztyn. Teacher, editor, national and socio-educational activist. Por. T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla XIX i XX wieku (do 1945)*, pp. 63–64.

³⁴ Father Józef Sikora was born on November 2, 1907 in Potok Wielki near Kraśnik, died on December 1, 1989 in Morąg. Pastor in Morąg, Olsztynek and Nidzica Cf. A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1945–1992*, part II: Dictionary, p. 258.

³⁵ Fr Gerhard Fittkau was born on May 11, 1912 in Tolniki near Reszel, died on March 6, 2004 in Duisburg. Priest of the Diocese of Warmia, chaplain of the Bishop of Warmia, parish priest in Jarandow in Warmia. Cf. A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1821–1945*, part II: Dictionary, Olsztyn 2003, p. 68.

³⁶ Franciszek Kwas (a.k.a. Wiarus, Sawk, Saweka) was born on 15 June 1871 in Divits, died on 26 April 1948 in Skajboty near Olsztyn. Warmia activist, folk writer and diarist, member of the Central Committee of the Union of Poles in East Prussia. Por. T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla XIX i XX wieku (do 1945)*, p. 177.

³⁷ Fryderyk Leyk (a.k.a. Mirosław Różyński) was born on 17 August 1885 in Szczytno, died on 31 December 1968 in Szczytno. An activist of the Masurian folk movement, journalist, diarist and poet. Por. T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla XIX i XX wieku (do 1945)*, p. 189.

³⁸ Henryk Panas was born on 4 January 1912 in Lviv, died on 11 September 1985 in Olsztyn. Prose writer, playwright and publicist. In 1952 he settled in Masuria and worked as a headmaster of a school in the village of Kamionki near Giżycko. In 1956 he moved to Olsztyn, where he was initially the editor of the monthly "Warmia and Mazury". (1958–1972). He was one of the co-founders of the Social and Cultural Association "Pojezierze" in Olsztyn, where he was the president. Cf. https://pl.wikipedia.org/wiki/Henryk_Panas (accessed 03.09.2018).

³⁹ Karol Pentkowski was born on 17 October 1883 in Klon near Szczytno, died on 25 November 1965 in Warsaw. He was a plebiscite activist in Masuria. Por. T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla XIX i XX wieku (do 1945)*, p. 247.

⁴⁰ Antoni Seroka was born on 10 May 1911 in Wierzba near Zamość, died on 13 February 1989 in Olsztyn. In 1950 he settled in Olsztyn, where he started working as a municipal administration employee. In 1969 he was employed as an economist at the "Pojezierze" Publishing House. He cooperated with the Olsztyn press. Cf. http://encyklopedia.warmia.mazury.pl/index.php/Antoni_Seroka (accessed 03.09.2018).

⁴¹ Paweł Sowa was born on 23 April 1897 in Kieźliny near Olsztyn, died on 4 February 1984 in Olsztyn. Pedagogue, editor, social and educational activist and plebiscite activist in Warmia and Mazury, Powiśle and Pomerania, first head of the Department of Education, Culture and Art at the Government Plenipotentiary for the Mazurian District. Cf. http://leksykonkultury.ceik.eu/index.php/Pawe%C5%82_Sowa (accessed 03.09.2018).

⁴² Wiktor Steffen was born on 27 September 1903 in Sząbruk, died on 29 April 1997 in Poznań. Classical philologist, hellenist, translator, professor of universities in Wrocław and Poznań. Cf. T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla XIX i XX wieku (do 1945 roku)*, pp. 298–299.

⁴³ Leonard Turkowski was born on 23 September 1914 in Poznań, died on 19 January 1985 in Olsztyn. Teacher, poet, prose writer, journalist, bibliophile. President of the Olsztyn branch of the Polish Writers' Union. Cf. https://pl.wikipedia.org/wiki/Leonard_Turkowski (accessed 03.09.2018).

cations were published by Jan Chłosta (K. Jaroszyk, Fr. W. Barczewski, J. Baczewski, E. Bucholz, S. Pieniężny, W. Gębik), and three biographies were published by outstanding historians dealing with the Prussian past, Prof. Karol Górski (bishop Ł. Watzenrode and two books about M. Kopernik), Prof. Janusz Jasiński (A. Samulowski and two books about M. Kajka) and Rev. Prof. Alojzy Szorc (M. Kopernik, bishop S. Hozjusz, S. Sadorski). Two biographical books were published by Prof. Krzysztof Mikulski (M. Kopernik), Władysław Gębik (M. Lengowski), Prof. Stanisław Achremczyk (Bishop I. Krasicki, W. Kętrzyński), Jan Boehm (F. Nowowiejski), Andrzej Wakar (W. Kętrzyński, K.C. Mrongowiusz) and Wojciech Zenderowski (A. Wiewióra, T. Rynkiewicz). Karol Małek published four autobiographical monographs, while Otylia Grot and Maria Zientara-Malewska published two such publications each.

The “Pojezierze” Publishing House in Olsztyn, which published several hundred publications thematically related to the region in 1957–1992, deserves a large credit for popularising prominent figures connected with Warmia and Masuria. Among 109 analysed monographs, 26 of them were published by “Pojezierze” Publishing House. The Wojciech Kętrzyński Research Centre in Olsztyn has published 8 biographical monographs listed in this paper.

ANNEX. POLISH BIOGRAPHICAL MONOGRAPHS OF WARMIA AND MASURIA IN 1945–2018.

I. Scientific biographies

- Achremczyk S., *Ignacy Krasicki, nie tylko poeta*, Wydawnictwo Littera, Olsztyn 2001⁴⁴.
- Barycz H., *Mikołaj Kopernik – wielki uczony Odrodzenia*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe Warszawa 1953.
- Bieńkowski W., *Krzysztof Celestyn Mrongowiusz 1764–1855. W służbie umiłowanego języka*, Wydawnictwo „Pojezierze”, Olsztyn 1983⁴⁵.
- Boehm J., *Feliks Nowowiejski, artysta i wychowawca*, Ośrodek Badań Naukowych w Olsztynie, Olsztyn 1985⁴⁶.
- Boehm J., *Feliks Nowowiejski 1877–1946. Zarys biograficzny*, Wydawnictwo „Pojezierze”, Olsztyn 1969⁴⁷.
- Borawska T., *Tiedemann Giese (1480–1550) w życiu wewnętrznym Warmii i Prus Królewskich*, Wydawnictwo „Pojezierze”, Olsztyn 1984⁴⁸.
- Brewczyński S., *Ks. Adalbert (Wojciech) Zink, rządcą diecezji warmińskiej w latach 1951–1953*, Olsztyn 2006⁴⁹.
- Cazin P., *Książę biskup warmiński Ignacy Krasicki 1735–1801*, tłum. M. Mroziński, Wydawnictwo „Pojezierze”, Olsztyn 1983⁵⁰.

⁴⁴ Z. Goliński, *Wiek Oświecenia* 18 (2002), pp. 133–147 (rev.).

⁴⁵ Iss. I from 1964; H. Panas, *Sylwetka duchowa Mrongowiusza*, *Gazeta Olsztyńska* 226 (1983), p. 6; W. Bieńkowski, *Dzieje i losy ksiązek*, *Warmia i Mazury* 4 (1984), p. 5; J. Dużyk, *Niebanalny pastor*, *Życie Literackie* 8 (1984), p. 2; T. Lipski, *Mrongowiusz miłośnik polszczyzny*, *Pomerania*, no. 12 (1984), p. 40; A. Staniszewski, *Arka przymierza między wiekiem XVIII a XIX*, *Nowe Książki*, no. 6 (1984), pp. 111–112; K. A. Kuczyński, *Studia Historyczne*, no. 4 (1985), pp. 657–659; G. Jasiński, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 1987, no. 3/4, pp. 538–540.

⁴⁶ K. D. Szatravski, *Feliks Nowowiejski – artysta i wychowawca*, *Gazeta Olsztyńska*, no. 291 (1985), p. 6; H. K., *Kompozytor z Barczewa*, *Posłaniec Warmiński* 1986, no. 7/8, pp. 14–15; J. Korcozowicz, *Nowowiejski w świadomości Polaków*, *Gazeta Olsztyńska*, no. 60 (1986), p. 4; K. D. Szatravski, *Rocznik Olsztyński*, vol. 16 (1989), pp. 421–423.

⁴⁷ Iss. II from 1977; W. Ogrodziński, *Za grobem zwycięstwa*, *Warmia i Mazury*, no. 4 (1977), p. 19; S. O., *Feliks Nowowiejski*, *Kontrasty* 1977 no. 8, p. 49; *Książka o autorze „Roty”*, *Słowo Powszechne*, Iss. B L 46 (1977), 26–27 II, p. 11.

⁴⁸ D. Bogdan, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, no. 4 (1984), pp. 454–457; S. Gawlas, *Przegląd Historyczny*, vol. 2 (1985), p. 404; W. P. Glinkowski, *Osnowa* 1985, no. 13/14, pp. 183–188; M. Kosman, *Dzieje jednej kariery*, *Nowe Książki*, no. 11 (1985), pp. 117–119; M. Kosman, *Studia Historica Slavo-Germanica*, vol. 14 (1985), pp. 288–291; T.Ś., *Tiedemann Giese i jego epoka*, *Nowości Pojezierza*. *Gazeta Olsztyńska*, no. 249 (1984), p. 4; J. Małek, *Acta Poloniae Historica*, vol. 56 (1987), pp. 224–226; J. Małek, *Rocznik Gdański*, vol. 47 (1987), pp. 284–286; W. Odyniec, *Rocznik Gdański*, vol. 46 (1986), Iss. 1, pp. 185–187.

⁴⁹ H.-J. Karp, *Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands*, Bd. 52 (2007), pp. 368–371.

⁵⁰ Iss. II from 1986; A. Aleksandrowicz, *Pastorał i księga*, *Nowe Książki*, no. 10 (1983), pp. 33–35; J. Korcozowicz, *Dwugłos o Krasickim*, *Gazeta Olsztyńska*, no. 113 (1983), p. 1, 6; H. Panas, *Książę poetów*, *Gazeta Olsztyńska*, no. 72 (1983), p. 6; T. Żółciński, *Tu i Teraz*, no. 23 (1983), s. 10; S. Achremczyk, *Uwagi o życiu i działalności Ignacego Krasickiego*, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 1985, no. 1/2, pp. 139–150; J. Snopek, *Francuski portret XBW. Na widnokręgu*, *Twórczość*, no. 2 (1984), pp. 126–128; W. Jarmolik, *Polski Wolter*, *Kontrasty*, no. 5 (1987), pp. 35–36; S. J. Buksiński, *Dwie książki o Ignacym Krasickim*, *Rocznik Przemyski*, vol. 26 (1988), pp. 51–64; K. K., *Paul Cazin o Krasickim*, *Okolice*, no. 8 (1988), pp. 108–109; J. T. Pokrzywniak, *Francuska książka o Krasickim – po polsku*, *Życie i Myśl* 1989, no. 9/10, pp. 83–85.

- Chłosta J., *Kazimierz Jaroszyk 1878–1941. O narodowy kształt Warmii i Mazur*, Wydawnictwo „Pojezierze”, Olsztyn 1986⁵¹.
- Chłosta J., *Seweryn Pieniężny 1890–1940. Redaktor i wydawca spod znaku Rodła*, Wydawnictwo „Pojezierze”, Olsztyn 1980⁵².
- Chojnacki W., Dąbrowski J., *Krzystyn Lach Szyрма. Syn ziemi mazurskiej*, Wydawnictwo „Pojezierze”, Olsztyn 1971⁵³.
- Chojnowski Z., *Michał Kajka, poeta mazurski*, Ośrodek Badań Naukowych w Olsztynie, Olsztyn 1992.
- Dworak T., *Ignacy Krasicki*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1987⁵⁴.
- Dydała J., *Adam Stanisław Grabowski (1698–1766). Biskup, polityk, mecenas*, Ośrodek Badań Naukowych w Olsztynie, Olsztyn 1994⁵⁵.
- Goliński Z., *Ignacy Krasicki*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1979⁵⁶.
- Góralski W., *Andrzej Chryzostom Załuski biskup płocki 1692–1698*, Ośrodek Dokumentacji i Studiów Społecznych, Warszawa 1987⁵⁷.
- Górski K., *Mikołaj Kopernik. Środowisko społeczne i samotność*, Wydawnictwo PAN, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1973⁵⁸.
- Górski K., *Łukasz Watzenrode. Życie i działalność polityczna 1447–1512*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1973⁵⁹.
- ⁵¹ E. Górecka-Gromniak, *Obronca polskości*, Kierunki, no. 13 (1987), p. 9; H. Leśniowski, *Nie żądał niczego – dawał wszystko*, Nowości Pojezierza. Gazeta Olsztyńska, no. 47 (1987), p. 4; M. Skomacki, *Walka o polskość*, Krajobrazy, no. 20 (1987), p. 10; E. Tryniszewski, *Biografia redaktora „Mazura”*, Nasze lektury. Słowo Powszechno, no. 58 (1987), p. 3; W. Wrzesiński, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 1989, no. 1/4, pp. 126–129.
- ⁵² T. Cieślak, *Kwartalnik Historii Prasy Polskiej*, vol. 1 (1981), pp. 125–126; Z. Lietz, *Jeszcze jedna cenna biografia Seweryna Pieniężnego*, Słowo Powszechno, Iss. BL 72 (1980), p. 11; L. Smolka, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, no. 4 (1980), pp. 591–594; U. Zaborska, *Zapiski Historyczne*, no. 2 (1982), pp. 125–126.
- ⁵³ (bk), *Syn ziemi mazurskiej*, Panorama Północy, no. 21 (1972), pp. 12–13; M. Hryniewicz, *Pionier zbliżenia polsko-angielskiego*, Nowe Książki, no. 11 (1972), pp. 57–58; J. D., *Książka o Lachu Szyrmie*, Twórczość, no. 6 (1972), pp. 156–158; [Panas Henryk] Jankowski Ludwik, *Syn ziemi mazurskiej*, Warmia i Mazury, no. 5 (1972), p. 25; W. Zajewski, *Krzypin Lach Szyрма syn ziemi mazurskiej*, Litery, no. 11 (1972), p. 35; idem, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, no. 4 (1972), pp. 703–706; A. Kijas, *Acta Baltico-Slavica*, vol. 10 (1976), pp. 579–581.
- ⁵⁴ S. Achremczyk, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 1990, no. 1–4, pp. 101–103; J. Korcozowicz, *Pisarstwo urzędem nauczycielskim. Aby język...*, Głos Nauczycielski, no. 5 (1988), p. 12; Z. Libera, *Nowa książka o Ignacym Krasickim*, Nowe Książki, no. 6 (1988), pp. 54–55, 58; A. Nasiłowska, *Siła fatalna księcia biskupa*, Twórczość, no. 5 (1988), pp. 108–110; S. Teuchmann, *Monografia o Krasickim*, Kultura Oświata Nauka 1989, no. 3/4, pp. 237–240.
- ⁵⁵ S. Jermakowicz, *Ser holenderski księcia biskupa*, Gazeta Olsztyńska, vol. 213 (1994), p. 5; J. Michalski, *Kwartalnik Historyczny*, vol. 3 (1994), pp. 88–92; B. Rok, *Genealogia*, no. 4 (1994), pp. 149–151; Z. Szultka, *Rocznik Gdański*, vol. 55 (1995), no. 1, pp. 149–150; Z. Zielińska, *Zapiski Historyczne*, no. 1 (1996), pp. 132–135; D. Główna, *Kwartalnik Historyczno-Kulturalny*, no. 4 (1997), pp. 458–459; A. Czyż, *Wiek Oświecenia*, vol. 13 (1998), pp. 247–253.
- ⁵⁶ M. Radgowski, *Piękny człowiek swego wieku*, Tygodnik Kulturalny, no. 46 (1979), p. 16; A. Siomkajło, *Zostańcie księżmi*, Nowe Książki, no. 24 (1979), pp. 68–69; S. Achremczyk, *Nowa biografia Ignacego Krasickiego*, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, no. 2 (1980), pp. 259–264; R. Doktor, *Najnowsza biografia Księcia Biskupa Warmińskiego*, Tygodnik Powszechny, no. 10 (1980), p. 7; A. Hamerliński, *Nasz Klub*, no. 3 (1980), p. 23; B. Kryda, *Kultura*, no. 26 (1980), p. 3; Z. Libera, *Ignacy Krasicki czyli cnota „Moderacji”*, *Literatura*, no. 11 (1980), p. 3, 6; idem, *Pamiętnik Literacki*, no. 2 (1980), pp. 343–349; L. K., *Przegląd Historyczny*, no. 2 (1981), p. 364; Z. Rejman, *Kultura*, no. 12 (1980), p. 4; J. Wieczerska, *Cień Krasickiego*, *Czas*, no. 1 (1980), p. 22; J. S. Buksiński, *Nowy portret Krasickiego*, *Rocznik Przemyski*, vol. 22/23 (1983), pp. 23–31; Z. Libera, *Rocznik Literacki* 1979 [Iss. 1983], pp. 280–283; W. Ogrodziński, *Rocznik Olsztyński*, vol. 14/15 (1983), pp. 321–322.
- ⁵⁷ S. Achremczyk, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 1989, no. 1/4, pp. 119–121.
- ⁵⁸ Iss. II from 2012, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.
- ⁵⁹ M. Bogucka, *Środowisko czy samotność*, Nowe Książki, no. 15 (1973), pp. 39–40; A. Wernic, *Coper-*

- Jasiński J., *Andrzej Samulowski 1840–1928. O narodowe oblicze Warmii*, Wydawnictwo „Pojezierze”, Olsztyn 1976⁶⁰.
- Jasiński J., *Michał Kajka 1858–1940. Droga do Polski*, Suwalskie Towarzystwo Kultury, Suwałki 1990.
- Jasiński J., *Michał Kajka 1858–1940. Życie – spuścizna literacka – rodzina – polemiki – wiersze*, Mazurskie Towarzystwo Naukowe, Elk 2008⁶¹.
- Kalinowska A.J., *Ksiądz Antoni Jagłowski. Życie i działalność (1891–1974)*, Wydział Teologii UWM, Olsztyn 2016⁶².
- Kasperek D., *Jan Karol Sembrzycki 1856–1919. Mazur na rozdrożu narodowym*, Wydawnictwo „Pojezierze”, Olsztyn 1988⁶³.
- Korzon K., *Wojciech Kętrzyński 1838–1918. Zarys biograficzny*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1993⁶⁴.
- Makarczyk I., *Tomasz Ujejski (1612–1689), biskup kijowski, prepozyt warmiński, jezuita*, Ośrodek Badań Naukowych w Olsztynie, Olsztyn 2005⁶⁵.
- Mikulski K., *Mikołaj Kopernik, środowisko społeczne, pochodzenie i młodość*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2015.
- Mikulski K., *Mikołaj Kopernik. Życie i działalność*, Muzeum Okręgowe, Toruń 2009⁶⁶.
- Oleksiński J., *Bard ziemi mazurskiej*, Wydawnictwo Nasza Księgarnia Warszawa 1972⁶⁷.
- Piechocki W., *Michał Kajka*, Wydawnictwo „Pojezierze”, Olsztyn 1968⁶⁸.
- Reszka S., *Żywoć księdza Stanisława Hozjusza [Polaka], kardynała Świętego Kościoła Rzymskiego, penitencjarza wielkiego i biskupa warmińskiego. Wydany [po łacinie] najpierw*

nicana prof. Karola Górskiego, Słowo Powszechne, no. 310 (1973), p. 4; S. Grzybowski, Kwartalnik Historyczny, no. 4 (1974), pp. 911–914; R. Nir, Komunikaty Mazursko-Warmińskie, no. 3 (1974), pp. 361–363; J. Szperkowicz, *W ogniu rocznicy*, Życie Warszawy, no. 1 (1974): Życie i Nowoczesność no. 1, p. 3; J. Dworzaczkowa, Zapiski Historyczne, no. 2 (1975), pp. 127–128; T. Jagiełło, Prawo Kanoniczne 1975, no. 1/2, pp. 320–322.

⁶⁰ Z. Dudzińska, *Andrzej Samulowski – działacz i polityk*, Gazeta Olsztyńska, no. 211 (1976), p. 3; J. P., *Rzecz o pierwszym poecie warmińskim*, Warmia i Mazury, no. 11 (1976), pp. 14–15; T. Sat, *Biografia Samulowskiego*, Słowo Powszechne, Iss. BL 213 (1976), p. 12; T. Cieślak, Kwartalnik Historyczny, no. 3 (1977), pp. 758–759; J. Marciniak, *O życiu godziwym Warmiaka*, Tygodnik Kulturalny, no. 38 (1977), p. 11; E. Martuszewski, *Mówią Wieki*, no. 3 (1977), p. 37; W. Ogrodziński, *Za grobem zwycięstwo*, Warmia i Mazury, no. 4 (1977), p. 19; A. Staniszewski, *Krzewiciel polskich tradycji*, Tygodnik Kulturalny, no. 29 (1977), p. 11; K. Wajda, *Zapiski Historyczne*, no. 3 (1977), pp. 170–172; S. Wierzchoślawski, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, no. 1 (1977), pp. 121–124; J. M. Gisges, *Dziennik Ludowy*, no. 29 (1979), p. 5; W. Ogrodziński, *Rocznik Olsztyński*, vol. 12/13 (1981), pp. 388–389.

⁶¹ J. Chłosta, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, no. 4 (2008), pp. 520–521; T. Krzemiński, *Zapiski Historyczne*, no. 2 (2009), pp. 131–133; D. Jarosiński, *Znad Pisy*, no. 17/18 (2008/2009), pp. 311–314.

⁶² A. J. Kalinowska, *Niedrukowana korespondencja ks. Antoniego Jagłowskiego z siostrami benedyktynkami misjonarkami w latach 1945–1974. Na podstawie zbiorów archiwalnych w ABMO*, *Studia Elbląskie*, vol. 15 (2014), pp. 33–42; S. Ewertowski, *Studia Elbląskie*, vol. 17 (2016), pp. 303–306.

⁶³ J. Chłosta, *Mazur z pogranicza*, *Kierunki*, no. 23 (1989), s. 9; A. Galos, *Śląski Kwartalnik Historyczny* Sobótka, no. 3 (1989), pp. 491–493; W. Ogrodziński, *Ucieczka do lasu*, *Gazeta Olsztyńska*, no. 121 (1989), p. 5; A. Staniszewski, *Życie na pograniczu wielu kultur*, *Nowe Książki*, no. 11 (1989), pp. 16–17; T. Śrutkowski, *Jan Karol Sembrzycki – człowiek pogranicza*, *Nowości „Pojezierza”*, *Gazeta Olsztyńska*, no. 65 (1989), p. 4; M. Niedzielska, *Zapiski Historyczne*, no. 4 (1992), pp. 158–161; S. Szczepański, *Ostródzki Przegląd Historyczny 1 (2005)*, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, no. 3 (2008), s. 367.

⁶⁴ R. Ergetowski, *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki* 1997, no. 3/4, pp. 201–202.

⁶⁵ D. Bogdan, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, no. 1 (2006), pp. 141–143; P. Staniszewski, *Nasza Przeszość*, no. 107 (2007), pp. 319–327; R. Kawecki, *Przegląd Historyczny*, vol. 98 (2007), no. 4, pp. 613–618.

⁶⁶ W tym samym roku ukazało się wydanie książki w języku angielskim i niemieckim.

⁶⁷ *Biografia Michała Kajki*, J. Jasiński, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, no. 4 (1973), pp. 544–549; E. Kruk, *Jeszcze o Michale Kajce*, *Gazeta Olsztyńska*, no. 40 (1975), p. 4.

⁶⁸ Iss. II. Iss. I: Warszawa 1958. Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza.

- w Rzymie w 1587 roku i ponownie opublikowany w drukarni klasztoru Świętego Zakonu Cystersów w Oliwie roku 1690, wstęp i przekład J. A. Kalinowska, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 2009⁶⁹.
- Romański P., *Biskup warmiński Józef Ambroży Geritz (1783–1867)*, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 2015.
- Roslan J., *Ernst Wiechert: życie i dzieło*, Ośrodek Badań Naukowych w Olsztynie, Olsztyn 1992.
- Rozen B., *Działalność katechetyczna ks. Józefa Wojtukiewicza w latach 1937–1989*, Wydawnictwo WSD Hosianum, Olsztyn 1999.
- Sawicka H., *Maria Zientara-Malewska. Zarys monograficzny życia i twórczości*, Wydawnictwo „Pojezierze”, Olsztyn 1981⁷⁰.
- Szatrawski K. D., *Jan Lubomirski. Szkic biograficzny*, Ośrodek Badań Naukowych w Olsztynie, Olsztyn 1991.
- Szorc A., *Stefan Sadorski (1581–1640). Fundator Świętej Lipki*, Ośrodek Badań Naukowych w Olsztynie, Olsztyn 1996.
- Szostakowska M., *Emilia Sukertowa-Biedrawina 1887–1970. Zarys biograficzny*, Wydawnictwo „Pojezierze”, Olsztyn 1978⁷¹.
- Szostakowski S., *Franciszek Gorzkowski ok. 1750–1830. Warmiak w służbie Insurekcji*, Wydawnictwo „Pojezierze”, Olsztyn 1977⁷².
- Turek W., *Ksiądz infułat Antoni Jagłowski (1891–1975)*, Wydawnictwo WSD Hosianum, Olsztyn 1996.
- Wasiutyński J., *Kopernik – twórca nowego nieba*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007⁷³.
- Wijaczka J., *Albrecht von Brandenburg-Ansbach (1490–1568). Ostatni mistrz zakonu krzyżackiego i pierwszy książę „w Prusiech”*, Wydawnictwo Littera, Olsztyn 2010.
- Żywot Sługi Bożej Reginy Protmann, założycielki Zgromadzenia Sióstr Świętej Katarzyny Dziewicy i Męczennicy napisany przez wiarygodnego kapłana, Grottaferrata 1979*

II. Popular and popular scientific biographies

- Achremczyk S., *Wojciech Kętrzyński. Historyk, bibliotekarz, poeta*, Wydawnictwo Muzeum im. Wojciecha Kętrzyńskiego, Kętrzyn 2008⁷⁴.

⁶⁹ A. Eckmann, *Vox Patrum*, no. 53/54 (2009), pp. 784–785.

⁷⁰ Iss. II from 1998, Ośrodek Badań Naukowych w Olsztynie; Książka o Marii Zientarze-Malewskiej, *Słowo Powszechne*, Iss. BL 243 (1981), p. 11; *Słowo na Warmii*, no. 43.

⁷¹ Z. Dudzińska Zofia, *Legenda Olsztyna*, *Gazeta Olsztyńska*, no. 146 (1978), p. 3; A. Staniszewski, *Sukertowa-Biedrawina*, *Nowe Książki*, no. 19 (1978), pp. 44–45; T. Cieślak, *Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski*, vol. 2 (1981), pp. 167–168; J. Sempioł, *Przegląd Historyczno-Oświatowy*, no. 1 (1981), pp. 119–120.

⁷² W. Zajewski, *Zapiski Historyczne*, no. 4 (1979), pp. 139–162; J. Nadzieja, „*Piast Amaro*”, *Nowe Książki*, no. 1 (1978), pp. 28–29; J. Skowronek, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, no. 1 (1978), pp. 126–129; A. Staniszewski, *Franciszek Gorzkowski. Insurekcja kościuszkowska na Warmii i Mazurach*, *Panorama Północy*, no. 2 (1978), p. 10; idem, *Warmiak w służbie insurekcji*, *Kontrasty*, no. 8 (1978), p. 48.

⁷³ Iss. I from 1938; J. Małek, *Nowa książka o Koperniku*, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, no. 4 (2013), pp. 731–755.

⁷⁴ Iss. II from 2018 r. Olsztynie: *Wojciech Kętrzyński, kustosz narodowej pamięci*. Kętrzyńskie Centrum Kultury, Miejska Biblioteka Publiczna im. Wojciecha Kętrzyńskiego (Kętrzyn) and Ośrodek Badań Naukowych w Olsztynie.

- Chłosta J., *Niemiec „z polską duszą”. Nad biografią Eugeniusza Bucholza*, Wydawnictwo Diecezji Warmińskiej, Olsztyn 2016.
- Chłosta J., *Niezwykły proboszcz z Brąswaldu. Nad biografią ks. Walentego Barczewskiego (1856–1928)*, Wydawnictwo Diecezji Warmińskiej, Olsztyn 2015.
- Chłosta J., *Warmiak z Podhala. Władysław Gębik pedagog, folklorysta, literat*, Wydawnictwo Edytor „Wers”, Olsztyn 2006⁷⁵.
- Chłosta J., *Z Gryzlin do Berlina i polskiego Dębna. Nad biografią Jana Baczewskiego (1890–1958)*, Wydawnictwo Diecezji Warmińskiej, Olsztyn 2017.
- Demby R., *Jan Karol Sembrzycki*⁷⁶ (1856–1919), Suwalskie Towarzystwo Kultury Suwałki 1985.
- Dobrosielski M., Koprowski J., *Twórcze życie Marion Dönhoff*, Wydawnictwo „Elipsa”, Warszawa 1997⁷⁷.
- Dobrowolski M., *Mikołaj Kopernik 1473–1543*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1973⁷⁸.
- Galczyńska K., *Konstanty syn Konstantego*, Wydawnictwo „Nasza Księgarnia”, Warszawa 1983⁷⁹.
- Gawrońska J., *Żywa pamięć, „Posłaniec Warmiński”*, Olsztyn 2003⁸⁰.
- Gębik W., *O Michale Lengowskim, pieśniarzu warmińskim w setną rocznicę urodzin*, Wydawnictwo „Pojezierze”, Olsztyn 1972⁸¹.
- Gębik W., *Pod warmińskim niebem (o Michale Lengowskim)*, Wydawnictwo Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1974⁸².
- Górny J., *Mikołaj Kopernik, kanonik warmiński, astronom*, Wydział Duszpasterski Kurii Metropolitarnej Olsztyn 2010⁸³.
- Górski K., *Dom i środowisko rodzinne Mikołaja Kopernika*, Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego w Toruniu, Toruń 1968⁸⁴.

⁷⁵ K. Janków-Mazurkiewicz, *Warmiak z Podhala*, *Nasz Olsztyniak*, no. 283 (2006), p. 5; *Promocja książki*, *Nasz Głos*, no. 10 (2006), p. 45; T. Filipkowski, *Echa Przeszłości*, vol. 8 (2007), pp. 314–319.

⁷⁶ T. Filipkowski, *Warmiak z Podhala. Władysław Gębik pedagog, folklorysta, literat*, *Echa Przeszłości*, vol. 8 (2007), pp. 314–319.

⁷⁷ Next Iss. form 1997; Z. Słomkowski, *Orędowniczka pojednania. Pierwsza dama publicystyki niemieckiej*, *Trybuna*, no. 282 (1997), p. 10; L. Markowski, *Odwaga i mądrość*, *Dziś*, no. 5 (1998), pp. 131–133; W. Markiewicz, *Nowe Książki*, no. 2 (1998), p. 44.

⁷⁸ In the years 1972–1973 in Warsaw, five editions of this book were published by the Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej.

⁷⁹ Biography of Konstanty Ildefons Galczyński. Iss. II from 1990; J. Koprowski, *Córka o ojcu. Godziny z książką*, *Perspektywy*, no. 36 (1983), p. 23; M. Łukaszewicz, *Znów o Galczyńskim*, *Nowe Książki*, no. 10 (1983), pp. 42–43; T.J. Żółciński, *Takiego go zapamiętała*, *Tu i Teraz*, no. 36 (1983), p. 10; J. Bober, *Kraków*, no. 4 (1984), pp. 48–49; Z. Warski, *Natalia i Konstanty, rodzice Kiry*, *Rzeczywistość*, no. 21 (1984), p. 10; T. Zaniewska, *Niezwykła zwykłość czyli zaczarowany poeta*, *Książka Gazeta Współczesna*, no. 29 (1984), p. 6; E. Biela, *Córka o zaczarowanym ojcu*, *Osnowa*, no. 7 (1986), pp. 224–225.

⁸⁰ Biography of Fr. Tadeusz Borkowski, priest of Olsztyn Co-cathedral Church; K. Panasiak, *Gazeta Olsztyńska*, no. 107 (2003), p. 14.

⁸¹ Iss. II from 1973; (bd), *Pisarz z rodłem w herbie*, *Warmia i Mazury*, no. 8 (1973), p. 24; [Swat Tadeusz] (sw), *O Michale Lengowskim*, *Słowo Powszechnie*, no. 226 (1973), p. 6, *Słowo na Warmii*, no. 19.

⁸² E. R., *Poeta ludu warmińskiego*, *Tygodnik Kulturalny*, no. 29 (1975), p. 4; J. Jasiński, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, no. 3 (1975), pp. 389–392; E. Kruk, *Pod warmińskim niebem*, *Gazeta Olsztyńska*, no. 109 (1975), pp. 3; E. Martuszewski, *Apologia czyli krok wstecz*, *Warmia i Mazury*, no. 6 (1975), pp. 14–15; T. Swat, *Opowieść o Lengowskim*, *Słowo Powszechnie*, Iss. B 1975, no. 56, p. 6; idem, *Kierunki*, no. 25 (1975), p. 7.

⁸³ W. Kosiewicz, *Michał Anioł na wykładzie u Kopernika*, *Gazeta Olsztyńska*, no. 45 (2010), p. 7.

⁸⁴ Iss. III from 1987.

- Grzybowski S., *Mikołaj Kopernik*, Wydawnictwo „Książka i Wiedza”, Warszawa 1972⁸⁵.
- Guzewicz W., *Śladami św. Brunona z Kwerfurtu*, Wydawnictwo Diecezjalne Adalbertinum, Ełk 2008⁸⁶.
- Hartleb K., *Mikołaj Kopernik*, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 1948⁸⁷.
- Hortmann W., *Z miłości do człowieka. Życie i działalność Georga Dietricha z Offenburga*, przekł. B. Sapała, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2005⁸⁸.
- Lisowski W., *Wojciech Kętrzyński (1838–1918)*, Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 1985.
- Maciąg W., *Życie Ignacego Krasickiego*, Wydawnictwo „Czytelnik”, Warszawa 1984⁸⁹.
- Matulewicz T., *Z piosenką przez życie : rzecz o Włodzimierzu Jaromłowiczu*, Wydawnictwo Edytor „Wers”, Olsztyn 2008.
- Nowak Z., *Jan Dantyszek. Portret renesansowego humanisty*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1982⁹⁰.
- Nowicki A., *Kopernik – człowiek Odrodzenia*, Państwowe Wydawnictwo popularno-naukowe „Wiedza Powszechna”, Warszawa 1953.
- Pietruszewski M., *Wielkie Biografie. Mikołaj Kopernik*, Wydawnictwo Literat, Toruń 2014.
- Prokop K.R., *Kardynał Stanisław Hozjusz*, Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy, Kraków 2008.
- Rybka E., *Mikołaj Kopernik. Życie i twórczość*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Kraków 1973.
- Ryszka Cz., *Łaska objawień. Barbara Samulowska z Gietrzwałdu*, Fundacja Przyjaciół Sanktuarium Matki Bożej Gietrzwałdzkiej, Gietrzwałd 2004.
- Schwarzer A., *Marion Dönhoff. Życie pod prąd*, tłum. W. Tycner, J. Tycner, Wydawnictwo Książkowe „Twój Styl”, Warszawa 1999⁹¹.
- Serwański E., *Syn odzyskanej ziemi (Wojciech Kętrzyński)*, Wydawnictwo PAX, Warszawa 1955⁹².

⁸⁵ Iss. II from 1973; J. Centkowski, *Argumenty*, no. 50 (1972), p. 10; A. Lenkiewicz, *Popularna monografia o Koperniku*, *Wychowanie*, no. 2 (1973), pp. 37–39; *Nowe Drogi*, no. 10 (1972), p. 205; S. Rospond, *Kwartalnik Opolski* 1973, no. 1/2, pp. 191–199; J. Siewierski, *Nowe Książki*, no. 22 (1972), pp. 25–26; H. Zins, *Kopernik i jego epoka*, *Kultura* 43 (1972), p. 9; S. Rospond, *Język Polski*, no. 1 (1974), pp. 63–64.

⁸⁶ V. Kodis, *Studia Elckie*, vol. 10 (2008), pp. 491–493; T. Lewoc, *Studia Elckie*, vol. 10 (2008), pp. 494–495.

⁸⁷ Iss. I Toruń 1946: Księgarnia Naukowa T. Szczęsny i Spółka.

⁸⁸ *Biography of Georg Ditrich (1922–2013)*. (German edition: *Von Mensch zu Mensch*); *Biografia Georga Dietricha : „Z miłości do człowieka”*, *Wiadomości Uniwersyteckie*, no. 10 (2005), p. 26.

⁸⁹ S. Achremczyk, *Uwagi o życiu i działalności Ignacego Krasickiego*, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 1985, no. 1–2, pp. 139–150; K. Kania, *Jaki był Książę Biskup Warmiński? W kręgu prozy*, *Kierunki*, no. 9 (1985), p. 10; Z. Libera, *Jaki był naprawdę Ignacy Krasicki?*, *Nowe Książki*, no. 9 (1984), pp. 30–32; B. Sowińska, *Życie Warszawy*, no. 290 (1984), p. 7; J. T. Pokrzywniak, *Szukanie prawdy*, *Życie i Myśl* 1987, no. 3/4, pp. 98–104.

⁹⁰ D. Bogdan, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* no. 2–3, 1983, pp. 327–330; J. Z. Lichański, *Gdańskie Zeszyty Humanistyczne*, vol. 28 (1985), pp. 195–199; M. Banach, *Rocznik Gdański*, vol. 47 (1987), no. 1, pp. 279–282; J. Małek, *Zapiski Historyczne*, no. 2 (1986), pp. 92–94.

⁹¹ E. M. Dmoch, *Pogodziona, Warmia i Mazury*, no. 6 (2001), p. 34.

⁹² Iss. II from 1989; J. Chłosta, *Wojciech Kętrzyński – syn odzyskanej ziemi. Nasze lektury*, *Słowo Powszechno*, no. 162 (1989), p. 3; E. Serwański, *Rewindikator polskości. W 150-lecie urodzin i 70-lecie śmierci Wojciecha Kętrzyńskiego*, *Słowo Powszechno*, no. 128 (1989), pp. 1–2; B. Piotrowski, *Życie i Myśl* 1990, no. 11/12, pp. 79–82.

- Sikorski J., *Prywatne życie Mikołaja Kopernika*, Wydawnictwo „Pojezierze”, Olsztyn 1973⁹³.
- Sulima S., *Andrzej Samulowski. Szermierz polskości na Warmii*, Wydawnictwo „Pojezierze”, Olsztyn 1958.
- Szorc A., *Mikołaj Kopernik, kanonik warmiński*, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 1973⁹⁴.
- Szorc A., *Sługa Boży Stanisław Hozjusz*, Ośrodek Badań Naukowych w Olsztynie, Olsztyn 2011.
- Szostakowski S., *O Mikołaju Koperniku*, Państwowy Zakład Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1971⁹⁵.
- Wakar A., *Krzysztof Celestyn Mrongowiusz*, Biblioteczka pisma Mazury i Warmia, Olsztyn 1956.
- Wakar A., *Wojciech Kętrzyński : wielki syn ziemi mazurskiej*, Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej. Wydział Kultury, Olsztyn 1956.
- Zenderowski W., *Róże dla Wiewiórzanki*, Agencja Wydawnicza JDS–Olsztyn, Olsztyn 2000.
- Zenderowski W., *Tadeusz Rynkiewicz. Osobowości Barczewa*, Wydawnictwo Wojciech Zenderowski, Barczewo 2009.

III. Autobiographies

- Baczewski J., *Wspomnienia Warmiaka*, Warszawa 1961.
- Bania A., *Rodak spod Gietrzwałdu*, Barczewo 1994.
- Boenigk J., *Minęły wieki a myśmy ostali*, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1957⁹⁶.
- Człowieczy los. *Wspomnienia ks. Józefa Sikory (1907–1989)*, red. K. Bielawny, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 2011.
- Dönhoff M., *Dzieciństwo w Prusach Wschodnich*, tł. Ewa i Jerzy Czerwiakowscy, [Warszawa] : Berlin „Słowo”, 1993⁹⁷.
- Fittkau G., *Mój trzydziesty trzeci rok życia*, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 1994⁹⁸.
- Grot O., *Gdy zabrakło miłości*. Wspomnienia, Wydawnictwo „Pojezierze”, Olsztyn 1976⁹⁹.

⁹³ Next Iss. 1985, 1995, 1997 and 2011; C. Wronkowski, *Dwugłos o książce Jerzego Sikorskiego*, Warmia i Mazury, no. 10 (1973), p. 31; (C. K.), *Życie prywatne Kopernika*, Gazeta Olsztyńska, no. 85 (1985), p. 5; B. Nawrocka-Dońska, *Życie społeczne Kopernika*, Kontrasty 1986, no. 10, pp. 40–41; T. Borawska, *Postępy Fizyki*, no. 6 (1996), pp. 611–614; (PIK), *Z Kopernikiem w tle*, Forum Akademickie, no. 1 (1996), p. 35; E. Szot, *Nie być darmo-ziadem. Prywatne życie Mikołaja Kopernika*, Rzeczpospolita, no. 85 (1996), p. 27; T. Borawska, *Kopernikańskie badania olsztyńskiego środowiska naukowego. Instytucje i periodyki. Autorzy i problematyka. Formy kultu Kopernika*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie, no. 2 (2009), p. 255.

⁹⁴ Iss. II from 2013: Wydawnictwo OBN in Olsztyn.

⁹⁵ Iss. II from 1987: Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne; A. Lenkiewicz, *Wychowanie 1972*, no 11/72, pp. 77–78; C. Wronkowski, *Nowa książka o Mikołaju Koperniku*, Warmia i Mazury, no. 1 (1972), p. 25; idem, *Kopernik prawie żywy*, Panorama Północy, no. 12 (1972), p. 12.

⁹⁶ Iss. II 1971; T. Swat, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, no. 4 (1973), pp. 552–553.

⁹⁷ R. Ciemiński, *Czerwona hrabina. Relacja, wspomnienia*, Nowe Książki, no. 8 (1994), p. 36; M. Cisło, *„Kochać, nie posiadając”*, Res Publica Nowa, no. 3 (1994), pp. 62–63; S. Kalemka, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 1994, no 2–3, pp. 367–370; J.A. Sokołowski, *Od Friedrichstein do Hamburga. Marion Gräfin Dönhoff wspomina*, Dziennik Pojezierza, no. 148 (1994), p. 8; Z. Żakiewicz, *Kresy, których już nie ma*, Przegląd Polityczny, no. 24 (1994), pp. 144–148.

⁹⁸ E. Mazgal, *Droga do Jarandowa*, Gazeta Olsztyńska, no. 15 (1995), p. 4; T. Matulewicz, *Przejsie przez piekło. Wspomnienie księdza Gerharda Fittkaua*, Dziennik Pojezierza, no. 30 (1995), p. 4; S. Fafiński, *Promocja książki ks. Gerharda Fittkaua*, Posłaniec Warmiński, no. 5 (1995), p. 8.

⁹⁹ Iss. II from 1978; Z. Dudzińska, *Jednak miłość*, Gazeta Olsztyńska, no. 200 (1976), p. 3; W. Knosała,

- Grot O., *W kręgu spraw ojczystych*, Wydawnictwo „Pojezierze”, Olsztyn 1982¹⁰⁰.
- Jaroszyk H., *Etapy trudnej drogi. Ze wspomnień działacza polonijnego*, Koszaliński Ośrodek Naukowo-Badawczy, Koszalin 1979.
- Jaroszyk K., *Wspomnienia z Prus Wschodnich (1908–1920)*, wyd. W. Chojnacki, Wydawnictwo „Pojezierze”, Olsztyn 1969.
- Knosała W., *Była nas gromadka spora*, Wydawnictwo „Pojezierze”, Olsztyn 1972¹⁰¹.
- Kwas F., *Wspomnienia z mego życia*, Wydawnictwo „Pojezierze”, Olsztyn 1957.
- Lengowski M., *Na Warmii i w Westfalii. Wspomnienia*, opr. J. Jasiński, Wydawnictwo PAX, Warszawa 1972¹⁰².
- Leyk F., *Pamięć notuje i utrwała. Wspomnienia*, opr. T. Kisielewski, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Kraków 1969.
- Małłek K., *Interludium mazurskie. Wspomnienia 1920–1939*, Wydawnictwo Czytelnik, Warszawa 1968.
- Małłek K., *Polskie są Mazury. Wspomnienia 1945–1966*, Wydawnictwo Czytelnik, Warszawa 1972¹⁰³.
- Małłek K., *Z Mazur do podziemia. Wspomnienia 1939–1945*, Wydawnictwo Czytelnik, Warszawa 1970.
- Małłek K., *Z Mazur do Verdun. Wspomnienia 1890–1919*, Wydawnictwo Czytelnik, Warszawa 1967¹⁰⁴.
- Nowowiejski F. M., Nowowiejski K., *Dookoła kompozytora. Wspomnienia o ojcu*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1968¹⁰⁵.
- Panas H., *Rozstania. Szkic autobiograficzny*, Wydawnictwo „Pojezierze”, Olsztyn–Białystok 1980¹⁰⁶. Pentkowski K., *Pamiętnik Mazura*, opr. J. Jasiński, Wydawnictwo „Pojezierze”, Olsztyn 1959.

WTK, no. 39 (1976), p. 9; K. Koźniewski, *Warmińskie drogi*, Polityka, no. 31 (1976), p. 9; S. H., *Gdy zabrakło miłości*, Kontrasty, no. 3 (1976); S. Lipina, *Wychowanie Przedszkolne*, no. 2 (1977), pp. 107–108; J. Patola, *Czy zabrakło miłości?*, Warmia i Mazury, no. 1 (1977), p. 23.

¹⁰⁰ H. Panas, *W kręgu spraw ojczystych*, Gazeta Olsztyńska 1982, no 184 [183], p. 6; A. Staniszewski, *W kręgu spraw ojczystych*, Fakty, no. 27 (1982), p. 7; E. Tryniszewski, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 1983, no 2/3, pp. 343–345; T. J. Żółciński, *Wspomnienia spod znaku Rodła*, Tu i Teraz, no. 17 (1982), p. 11; T. Cieślak, *Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski*, no. 1 (1985), pp. 184–185.

¹⁰¹ W. Brzeziński, *Pobrzeże*, no. 42 (1972), p. 28; A. Drawicz, *Pojezierze – znaczy nie tylko relaks*, Sztandar Młodych, no. 201 (1972), p. 3; K. Goldbergowa, *Nie ma Kaszeb bez Polonii, a bez Kaszeb Polski*, Nowe Książki, no. 19 (1972), pp. 52–54; T. Swat, *Trudno o gawędy z czasów pogardy*, Nowe Książki, no. 2 (1973), pp. 76–77; K. Koźniewski, *W trójkącie polskości*, Polityka, no. 19 (1972), p. 10; Z. Lietz, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, no. 4 (1972), pp. 706–708; J. Oleksiński, *Tygodnik Demokratyczny*, no. 46 (1972), p. 2; B. Pomorski, *Litery*, no. 5 (1972), p. 33; [Segiet Janusz] SEG, *Nowości i wznowienia*, Gazeta Olsztyńska, no. 78 (1972), p. 8; T. Swat, *Była nas gromadka spora*, Słowo na Warmii, no. 17 (1972), p. 3.

¹⁰² T. Oracki, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 1973, no 1/2, pp. 181–183; T. S. W., *Pamiętnik Lengowskiego*, Słowo na Warmii, no. 5 (1973), p. 2.

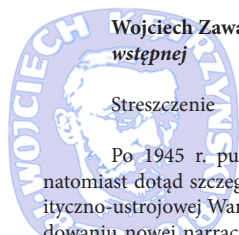
¹⁰³ *Czwarty tom tetralogii K. Małłki*, Słowo na Warmii, no. 12 (1973), p. 2; [Dudzińska Zofia] (d), *Polskie są Mazury. Nagroda „Polityki”*, Gazeta Olsztyńska, no. 308 (1973), p. 2; *Król Mazurów*, Perspektywy, no. 8 (1973), p. 30; B. Maciejewski, *Nowe Książki*, no. 11 (1973), pp. 63–65; T. Walichnowski, *Ostatnia książka króla Mazur*, Panorama Północy, no. 16 (1973), p. 7.

¹⁰⁴ J. Regulski, *Wspomnienia Karola Małłki*, Rocznik Działdowski, vol. 2 (1995), s. 31–36.

¹⁰⁵ Iss. II from 1971.

¹⁰⁶ H. Panas, *„Rozstanie” z Bogiem*, Słowo Powszechne, Iss.. BL 1980, no. 198, p. 10. Słowo na Warmii no. 33; T. Błażejewski, *Początek autobiografii*, Odgłosy, no. 9 (1981), p. 9; G. Matuszyński, *Panasa droga do ateizmu*, Nowe Książki, no. 22 (1980), pp. 54–55; T. Matulewicz, *Rozstania bezplamienne*, Warmia i Mazury, no. 9 (1980), p. 31; J. Mickiewicz, *Szkic autobiograficzny Henryka Panasa*, Głos Warfamy, no. 13 (1980), p. 4; A. Staniszewski, *Suplement do apokryfu*, Fakty, no. 11 (1981), p. 6; Z. Trziszka, *Rozstanie*, Argumenty, no. 24 (1981), p. 14; A. Baranowska, *Wracając do Judasza*, Tu i Teraz, no. 9 (1982), p. 11.

- Radziwiłł B., *Autobiografia*, Wstęp i opr. Tadeusz Wasilewski, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1979.
- Seroka A., *Warmiak spod Zamościa*, Wydawnictwo „Pojezierze”, Olsztyn 1968.
- Sowa P., *Po obu stronach kordonu. Wspomnienia*, Wydawnictwo „Pojezierze”, Olsztyn 1969¹⁰⁷.
- Steffen W., *Moja droga przez życie*, Wydawnictwo „Pojezierze”, Olsztyn 1976¹⁰⁸.
- Sukertowa-Biedrawina E., *Dawno a niedawno. Wspomnienia*, Wydawnictwo „Pojezierze”, Olsztyn 1965.
- Turkowski L., *Księga mojego domu*, Wydawnictwo „Pojezierze”, Olsztyn–Białystok 1979¹⁰⁹.
- Zientara-Malewska M., *Śladami twardej drogi*, Wydawnictwo Pax, Warszawa 1966.
- Zientara-Malewska M., *Wspomnienia nauczycielki spod znaku Rodła*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1985.

Wojciech Zawadzki, *Polskojęzyczne monografie biograficzne Warmii i Mazur po 1945 r. Próba analizy wstępnej*

Streszczenie

Po 1945 r. publikowano analizy powojennej biografistyki regionu warmińsko-mazurskiego. Brakuje natomiast dotąd szczegółowych analiz biografii powstających na tym terenie. Pełniły one w nowej sytuacji polityczno-ustrojowej Warmii i Mazur istotną rolę. Z jednej strony służyły umacnianiu regionalnej tożsamości i budowaniu nowej narracji historycznej na tzw. Ziemiach Odzyskanych, z drugiej zaś strony, kreowały lokalnych bohaterów, ludzi zasłużonych i wybitnych, których losy pozostawały dotąd przemilczane. W artykule przyjęto bardzo zawężone kryteria doboru literatury: 1. polskojęzyczne opracowania monograficzne wydane po zakończeniu drugiej wojny światowej, 2. dzieła poświęcone jednej osobie i prezentujące cały życiorys, 3. biografie związane z geograficznym obszarem Warmii i Mazur. Zebrano ogółem 109 biografii, które podzielono na: 1. Biografie naukowe, 2. Biografie popularno-naukowe i popularne, 3. Autobiografie. Pominięto natomiast biografie literackie (powieść biograficzna).

¹⁰⁷ Iss. II from 1974; T. Cieślak, *Przegląd Zachodni*, no. 2 (1972), pp. 442–445; J. Oleksiński, *Przegląd Historyczno-Oświatowy*, no. 1 (1972), pp. 144–145; B. Sowińska, *Życie Warszawy*, no. 273 (1974), p. 3; B. Lubosz, *Poglądy*, no. 3 (1975), p. 11.

¹⁰⁸ Z. Dudzińska, *Uczony rodem z Warmii*, *Gazeta Olsztyńska*, no. 136 (1976), p. 4; J. P., *Odyseja profesora z Sząbruka*, *Warmia i Mazury*, no. 8 (1976), p. 27; K. Koźniewski, *Warmińskie drogi*, *Polityka*, no. 31 (1976), p. 9; J. Lis, *Z Sząbruka w świat*, *WTK*, no. 35 (1976), p. 9; E. Biela, *Z warmińskiej czyli polskiej chaty*, *Tygodnik Kulturalny*, no. 188 (1977), p. 11; T. Cieślak, *Na krańcach Rzeczypospolitej*, *Kultura i Społeczeństwo*, no. 4 (1976), pp. 257–261; L.S., *Moja droga przez życie*, *Kontrasty*, no. 6 (1977), p. 47; A. Steffen, *Uwagi o wspomnieniach mego brata Wiktora*, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 1977, np. 3/4, pp. 550–560; H. Worcell, *Literatura*, no. 10 (1977), p. 6; W. Wrzesiński, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 1977, no. 3/4 p. 522–524; E. Martuszewski, *Nasze drogi przez życie. Z innej beczki*, *Gazeta Olsztyńska*, no. 29 (1978), 4–5 II, s. 6.

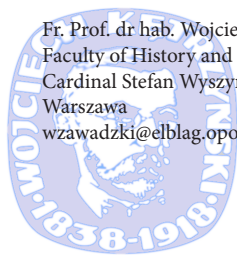
¹⁰⁹ [Pudzińska Zofia] (d), *Nowa książka Leonarda Turkowskiego*, *Gazeta Olsztyńska*, no. 41 (1980), p. 4; F. Fornalczyk, *Kronika Wielkopolska* 1981, no. 3/4, pp. 157–160; E. Martuszewski, *Komunikaty Mazursko-Warmińskie*, no. 2 (1980), pp. 285–286; [Michniak Cz.] Cz. M., *Gazeta Zachodnia*, no. 137 (1980), p. 5; W. Najmowicz, *Niepełnie saga*, *Warmia i Mazury*, no. 7 (1980), p. 28; H. Panas, *Spojrzenie w przeszłość*, *Gazeta Olsztyńska*, no. 78 (1980), p. 6; K. Piekarczyk, *Tropem własnego życia*, *Nurt*, no. 7 (1980), p. 18; W.J. Podgórski, *Wiedza i Życie*, no. 1 (1981), pp. 58–61; J. Roslan, *Głos Nauczycielski*, no. 37 (1980), p. 10; A. Staniszewski, *Księga mojego domu*, *Nowe Książki*, no. 19 (1980), p. 39; M. Szymańska, *Saga rodu Turkowskich*, *Głos Warfamy*, no. 24 (1980), p. 6; W. Żurowski, *Trybuna Ludu*, no. 2 (1981), p. 5.

Wojciech Zawadzki, *Polnische Biografien von Ermland und Masuren nach 1945. Versuch einer vorläufigen Analyse*

Zusammenfassung

Nach 1945 kam es zur Veröffentlichung von Analysen der Nachkriegsbiographie der Region Ermland-Masuren. Eine detaillierte Analyse der in diesem Bereich entstehenden Biografien steht jedoch nicht zur Verfügung. Sie spielten eine wichtige Rolle in der neuen politischen Situation in Ermland und Masuren. Zum einen dienten sie der Stärkung der regionalen Identität und dem Aufbau einer neuen historischen Erzählung. Die wiedererlangten Territorien hingegen schufen einheimische Helden, verdiente und herausragende Menschen, deren Schicksale immer noch unerkannt geblieben waren. Der Artikel wählte sehr enge Kriterien für die Auswahl der Literatur: 1. Monografien in polnischer Sprache, die nach dem Ende des Zweiten Weltkrieges herausgegeben wurden, 2. einer Person gewidmete Werke, die die gesamte Biografie darstellen, 3. Biografien, die sich auf das geographische Gebiet Ermland und Masuren beziehen. Es wurden insgesamt 109 Biografien gesammelt, die unterteilt wurden in: 1. Wissenschaftliche Biografien, 2. Populäre Wissenschaft und populäre Biografien, 3. Autobiografien. Literaturbiographien (biographischer Roman) wurden jedoch weggelassen.

Fr. Prof. dr hab. Wojciech Zawadzki
Faculty of History and Social Sciences
Cardinal Stefan Wyszyński University
Warszawa
wzawadzki@elblag.opoka.org.pl

INSTYTUT PÓŁNOCNY
IM. WOJCIECHA KĘTRZYŃSKIEGO